

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
КАТЕДРА “ПСИХОЛОГИЯ”

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р **Невена Цветкова Атанасова – Кръстева**

ОТНОСНО: дисертационен труд на **АДЕЛ ХАРБ**

на тема

**„ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ АГРЕСИВНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА
СТУДЕНТИТЕ И УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВО
ОТ ТИПА "АРГИЛ"“**

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”,
професионално направление 3.2. „Психология“,
докторска програма „Обща психология“

Научен ръководител:

доц. д-р **Красимир Иванов**

Становището е възложено по решение на Научното жури, определено със Заповед на Ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ с № 353 от 11.06.2024 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание в катедра „Психология“ към факултет „Социални, стопански и компютърни науки“ при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ и е насочен за защита пред Научно жури.

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Дисертацията е с общ обем от 155 страници, от които 133 страници са основен текст с 2 фигури, 12 таблици и 4 графики, представящи резултатите от проведеното изследване. Допълнително са приложени разработения въпросник от автора на дисертационното изследване и въпросника за измерване на нивата на агресия, както и списъци на включените фигури, таблици и графики. Дисертационният труд е

структуриран във въведение, преглед на литературата по изследователската тема, три отделни глави от експозицията, общи заключения и препоръки, списък с използвана литература и приложения. Използваната литература е от 189 източника на английски, руски, арабски и иврит езици. Добро впечатление прави, че около една трета от библиографията са публикации на учени и изследователи от последните 20 години, което показва добрата литературна осведоменост на автора, заедно със стремежа да бъдат представени и анализирани най-новите научни достижения в обсъжданият научен проблем.

Докторантът представя и 3 броя научни доклади, публикувани в електронните списания на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Избраната тема от докторанта относно взаимовръзката между агресивното поведение на студентите и употребата на психоактивни вещества от типа "аргил" има интердисциплинарен характер и представлява не толкова широко изследвана тематика за съвременната психологическа наука. Предполагам, че интересът на докторанта г-н Адел Харб към анализирания проблем е продиктуван от професионалната му и лична ангажираност, което свързва разработката с практиката и реалността, в която се случва предлагането и употребата на психоактивни субстанции в неговата Родина.

Безспорно избраната тема на дисертационния труд е актуална в съвременния свят и както правилно отбелязва докторанта, тези явления, свързани с пушенето на наргиле, което може да доведе до пристрастяване и с вредни за здравето последици, е все по-масово разпространена тенденция във всички страни и за съжаление все повече и при подрастващите, и млади хора в активна зряла възраст.

Разнообразни публикации в интернет –пространството, базирани както на сериозни изследвания от авторитетни учени, така и на научно-популярни материали, сочат за увеличаване на популярността на пушенето на наргиле в последните години в редица държави като факта, че според някои данни и статистики всеки ден близо 100 милиона души по света пушат наргиле, е достатъчно обезпокоителен и стряскащ. Именно поради доказаните вредни последици за здравето на употребяващите наргиле, свързани както с физически болести, така и с промяна в поведенческия репертоар на употребяващите. Наред с това е редно да се отбележи, че хората масово не са информирани за последиците, които могат да променят начина им на живот при продължителна или системна употреба на пушенето на наргиле. Редица програми и информационни кампании са насочени към превенцията на тютюнопушенето като вреден навик в световен мащаб, заради което хората са склонни често да приемат пушенето на наргиле като безопасна алтернатива или като по-малко вредно. Докато реалността е друга – в съвременната научна литература употребата на наргилето се свързва с появата на редица здравословни проблеми като хроничен бронхит, рак на белия дроб, рак на устната кухина, рак на простатата, сърдечни болести,

проблеми при евентуална бременност, риск от хепатит С и херпес, поради едновременното използване на една приставка от няколко човека и т.н.

Приемам обосновката на докторанта относно актуалността на изследвания проблем, насочена към търсене на връзката между пушенето на наргиле и увеличението на нивата на агресивни прояви сред употребяващите и по-конкретно изучаване на връзката между личностовите особености и нагласите към употреба на наргиле.

В теоретичната част на дисертацията г-н Адел Харб представя основните причини, определящи анализирания проблем като допуска, че засилената употреба се дължи на лесния достъп до наргиле за по-младото поколение, както и е свързано с културни фактори. Посочва се, че в Израел са проведени няколко изследвания за пушенето на наргиле само в училищата и не са проведени проучвания сред студенти. Резултатите от тези проучвания разкриват голямо разпространение на пушенето на наргиле в арабските и еврейските училища въпреки по - строгата културална рамка.

Сериозен момент е свързването на употребата на психоактивното вещество и агресивната проява и промяна, която настъпва в младежите и негативният късен ефект. На това са посветени и изследванията, занимаващи се с въпроса за агресивното поведение сред студентите, които са фокусирани върху връзката между агресивното поведение и психологическото и социалното приспособяване.

Правилно са дефинирани обекта и предмета на дисертационното изследване, а именно:

- обекта на изследването са причините за засилена употреба на наргиле сред арабските студенти в Израел като проява на социална дезадаптация, а

- предмета на изследването са факторите, които определят нагласите към пушенето на наргиле и връзката им с агресивното поведение.

Авторът коректно описва ограниченията на провежданото от него изследване като си поставя за цел да изследва каква е връзката между нагласите на арабските студенти в района на Хайфа, Израел към пушенето на наргиле и негативното им социално поведение – проявата на агресия.

Изследователският проблем е представен чрез авторова теза и хипотези на изследването като са описани и детайлните изследователски задачи.

В теоретичната рамка на изследването подробно и задълбочено са изследвани и описани формите на тютюнопушене и пушене с наргиле като са разгледани социално значимите негативни ефекти, негативните икономически ефекти, проблемите със здравната система, различните вреди при съществуващите модели на пушене, последиците, които водят до телесни заболявания и проблемно поведение.

Направен е кратък, но богат анализ на психологическите теории, свързани с появата и проявата на агресията, същността на агресивно поведение в училище и агресивно поведение сред студентите, както и особеностите при пушене на наргиле от арабските студенти. Въз основа на

литературния обзор, докторантът представя заключенията и изводите си в обобщен вид в няколко насоки: факторите, които определят или влияят върху решението за пушене на наргиле; класификацията според честотата на употреба на наргиле и обобщение на последиците от пушенето на наргиле.

Във втората глава е представен дизайна и методологията на изследването. Описани са целите и изследователските въпроси на дисертационния труд.

Докторантът е наясно със същността на изследвания проблем като си е поставил за цел да „предостави данни в полза на програмите за превенция, насочени към намаляване на тютюнопушенето на наргиле в общността като цяло и в студентската група в частност, за да се намали разпространението му и да се смекчат отрицателните ефекти на пушачите на наргиле, по-специално и общността като цяло, върху ефектите от пасивното пушене върху непушачите.“

Изследователският модел на изследването е представен чрез фигура, където е видно, че нагласите към пушенето на наргиле са свързани с различни фактори като ситуация на употребата, честота на пушене, време, отделено за пушене и начин на вдишване на дима (пристрастяване), а социалните фактори като пол, специалност, която се изучава в университета, и местоживееене – също са включени като променливи, които влияят върху отношението към тютюнопушенето и честотата на употреба.

Проведеното изследване е изпълнено коректно, с добро познаване на материята, адекватен инструментариум и спазване на етичните норми. Докторантът използва собствено разработен „Въпросник за употребата на наргиле“ и „Въпросник за агресия на Buss & Perry“. Приложените статистички данни показват добра надеждност на айтемите, чиито анализи и интерпретации допринасят за потвърждаването на всички хипотези, без последната – осмата.

Представени са и данни относно изследваната извадка от 195 студенти, като са описани демографските им характеристики, както и фактори, свързани със спецификата на обучението - година и/или курс на обучение, специалност и т.н.

В третата глава са обсъдени подробно получените резултати от проведеното изследване, които са представени в табличен и графичен вид, и кореспондират с търсенето на отговори в предварително заложените хипотези.

2. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.

Приемам, че научно-изследователските резултати са лично дело на докторанта, който е извършил задълбочена проучвателна дейност и литературен обзор. Изводите са релевантни на целта на дисертационното изследване и имат определено практико-приложен принос.

Със сигурност дисертационният труд ще допринесе за повишаване на осведомеността на общността за вредните последици от пушенето на наргиле, за рисковете от пристрастяване и влиянието му върху нарастването на агресивното поведение.

Убедителните изследвания, проведени от г-н Харб, биха допринесли за предприемане на мерки от обществени и образователни институции за информационни кампании и психологична работа относно профилактика и ограничаване на злоупотребата при пушене на наргиле. Авторът предлага и възможни мерки, свързани както с организирането на ефективна психологична работа със студентите за повишаване на осведомеността им, така и за разширяване на включването на младите хора в социално позитивни и здравословни практики.

3. Оценка на автореферата.

Авторефератът в обобщен вид отразява съдържанието на дисертацията. Налице са някои граматични или стилови грешки, които са може би в резултат на превода на дисертационния труд. Без да бъде прието като недостатък, липсва и описание на използваните статистически методи за обработка и анализ, които са споменати само на някои места при представяне на резултатите в табличен вид. Включването след всяка глава или раздел от дисертацията на конкретни изводи и/или обобщения би допринесло за неговата прегледност и логичност.

Публикациите на докторанта са свързани с тематиката на разглеждания психологически и социален казус, отговарят на наукометричните изисквания и са достъпни за интересуващата се аудитория.

4. Заключение.

Според личното ми мнение, смятам, че дисертационният труд на г-н Адел Хърб обогатява психологическото знание в определената област и ще допринесе за конкретни практически решения в израелското общество.

Предлагам на членовете на уважаемото научно жури да му бъде присъдена ОНС „доктор“ в професионално направление 3.2 „Психология“, докторска програма „Обща психология“.

19.07.2024 г.
гр. Велико Търново

Изготвил становището:
Доц. д-р Невена Атанасова -Кръстева